

- of sociology, psychology, pedagogy [Aktual'ni problemy sotciologii, psykhologii], Taras Shevchenko National University of Kyiv, Vol. 2 (23), p. 49–55.
- Gavrilyuk, V. V. & Tricoz, N. A. (2011), “Dynamics of value orientations in the period of social transformation: a generic approach” [“Dinamika tsennostnyh orientacij v period social'noj transformacii: pokolennyj podhod”], available at: <http://www.studfiles.ru/preview/460521>.
- Glotov, M. B. (2004), “Generation as a category of sociology” [“Pokolenie kak kategoriya sociologii”], available at : <http://ecsocman.hse.ru/data/295/764/1231/005.GLOTOV.pdf>.
- Goryanina, V. A. (1997), “Psychological prerequisites of the unproductive style of interpersonal interaction” [“Psichologicheskie predposylki neproduktivnogo stilya mezhluchnostnogo vzaimodejstviya”], *Psichologicheskij jurnal – Psychological journal*, Vol. 6, p. 73–83.
- Kutuzova, D. A. (2005), “Being a family”: a view from the perspective of social constructionism. Review of the works of L. Bella and her collaborators” [«Byt' sem'ej»: vzglyad s tochki zreniya social'nogo konstrukcionizma. Obzor rabot L. Belly i ee sotrudnikov], *Postneklassicheskaya psihologiya. Sotsial'nyi konstruktivizm i narrativnyi podhod – Postnonclassical psychology. Social constructivism and narrative approach*, Vol. 1 (2), p. 72–92.
- Litvinova, O. V. (2012), “Psychological aspects of influence of grandparents on the process of socialization of youth” [“Psichologichni aspekty vplyvu prabat'kiv na protses sotcializacii molodi”], *Teoretychni ta prykladni problemy psichologii. Zbirka naukovykh prats' SNU imeni V. Dalya – Theoretical and applied problems of psychology. The collection of scientific works of Volodymyr Dahl East Ukrainian University*, Vol. 2 (28), p. 180–188.
- Mead, M. (1998), *Culture and the world of childhood [Kul'tura i mir detstva]*, Nauka, Moscow.
- Ortega y Gasset, J. (1994), *The revolt of the masses*, W. W. Norton & Company, New York, London.
- Postnikova, M. I. (2008), *Psychological aspects of relations between generations in the modern Russian society [Psichologicheskie aspekty otnoshenij mezhdru pokoleniyami v sovremennom russkom obshchestve]*, Pliz, Novosibirsk.
- Sadovsky, M. G. & Gliskov, M. G. (1996), “On the structure of relations between generations in the family” [“O strukture otnoshenij mezhdru pokoleniyami v sem'e”], *Preemstvennost' pokoleniy: dialog kul'tur – Continuity of generations: dialogue of cultures*, Vol. 2, p. 48–50.
- Shendrik, A. I. (1990), *Spiritual culture of youth: the essence, state, and ways of development [Duhovnaya kul'tura molodezhi: sushchnost', sostoyanie, puti razvitiya]*, Molodaya Gvardiya, Moscow.
- Suslova, T. F. (2011), “The psychology of primogeniture” [“Psihologiya praroditel'stva”], *Sotsiosfera – Sociosphere*, Vol. 32, p. 84–89.
- Varga, A. Ya. (2011), *Introduction to systemic family psychotherapy [Vvedenie v sistemnyuyu semejnyuyu psihoterapiyu]*, Kogito-Centr, Moscow.

Надійшла до редколегії 26.03.2017

УДК 159.95

О. В. Мазяр

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРЕДМЕТ ПСИХОТЕРАПІЇ В СУБОСОБИСТІСНОМУ АНАЛІЗІ

Анотація. Висвітлено деякі теоретичні положення субособистісного аналізу невротичної поведінки особистості, показано специфіку особистісної проблематики суб'єкта. Представлено оригінальну структуру особистості, описано функціональне призначення структурних елементів та особливості їхніх внутрішніх зв'язків (ко-

респонденції); показано механізм формування патологічної субособистості. Особливо продемонстровано відмінності у саморегуляції невротичного й психотичного типу особистостей. Положення субособистісного аналізу ілюструються поведінкою персонажів класичної літератури.

Ключові слова: субособистісний аналіз, особистісна проблема, саморегуляція, психотерапія.

Анотація. Частично представлена авторська концепція личности с позиции субличностного подхода, показана структура личности и проанализирована функциональная специфика ее основных элементов. Автором акцентировано внимание на взаимосвязи структурных элементов, что в определённой конфигурации обуславливает возникновение личностной проблематики и формирование патологической субличности. Структурная специфика невротического и психотического типа личности показаны на примере поведения героев романа Ф. М. Достоевского «Преступление и наказание».

Ключевые слова: субличностный анализ, личностная проблема, саморегуляция, психотерапия.

Постановка проблеми дослідження. Психотерапія як галузь психологічної науки назагал давно окреслила власний предмет – відновлення психологічної функціональності шляхом нівелювання особистісної проблематики. Під процесом відновлення розуміють усунення когнітивних суперечностей, нівелювання почуттєвої амбівалентності, досягнення високого рівня конгруентності тощо. Та коли у сучасних науковців та практиків здебільшого є задовільна відповідь на питання «що робимо?», то досі лишається широкий простір у пошуках відповіді на питання «як робимо?». Йдеться не тільки про розробку найбільш економних шляхів відновлення особистісної цілісності та соціальної інтегрованості суб'єкта, але й про загальну стилістику цього процесу, ступінь його структурованості, екологічності й естетичності. Зокрема, структурованість психотерапії дозволяє здійснювати моніторинг особистісних змін клієнта, екологічність – дотримуватися права клієнта на власну унікальність та суб'єктність функціонування, естетичність – забезпечувати комфортність та прийнятність процесу отримання психологічної допомоги.

Психотерапія потребує розробки нових концепцій особистісної проблематики. Для вирішення цієї задачі необхідно розробити відповідну структуру особистості, аби покладатися не лише на інтуїтивний «шаманізм», притаманний психотерапії, а й уважно відстежувати динаміку особистісного розвитку суб'єкта. Адже сьогодні маємо нагоду спостерігати ситуацію продукування великої кількості методик і технік безвідносно до загальної моделі (структури) особистості, розробники яких спираються винятково на власні інтуїтивні припущення та епігонську вдачу. Причина цього полягає у тому, що розробники психотерапевтичних підходів не надто ґрунтовно переймаються фундаментальними теоретичними проблемами; здебільшого вирішують задачі інженерії психотерапевтичного процесу, яка об'єктивується у продукуванні значної кількості багатоманітних технік.

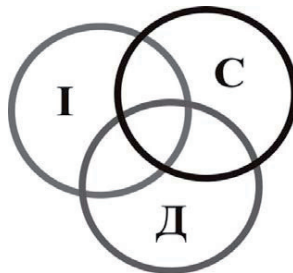
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш плідною у плані створення структури особистості, яка відповідає потребам психотерапії, на наш погляд, виявився напрям глибинної психології. Специфіка еволюції глибинної психології полягає у тому, що вона йшла до утвердження положення про автономізацію окремих частин особистості, які в процесі розвитку вступають у відносини конкуренції/співпраці. Якщо З. Фройд окреслює три основних шари особистості різного рівня усвідомленості – Воно, Я та Над-Я, – що демонструють її потужну внутрішню боротьбу (Freud, 1989), а К. Г. Юнг виявляє архетипну будову психіки (Jung, 2003), то Е. Берн виокремлює три стани психіки – археопсихіка (стан Дитини), неопсихіка (стан Дорослого) та екстеропсихіка (стан Родителя), – що вказують на автономію структурних елементів особистості (Berne, 2001). Це дало нам

теоретико-методологічні підстави для виокремлення феномена субособистості й розробки відповідного підходу. При цьому поняття «субособистість» нами запозичене з практики психосинтезу (Assangioli, 2000; Rueffler, 1995), але тлумачить-ся із принципово інших теоретичних позицій (Mazyar, 2016).

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що розроблений нами субособистісний підхід на прикладі аналізу поведінки літературних персонажів дозволить розмежовувати предмет психотерапії (особистісну проблематику) і педагогіки (недорозвиток особистості).

Метою статті є показ специфіки субособистісного аналізу особистісної проблематики, зокрема демонстрація структурних та функціональних відмінностей невротичної та психотичної особистості на емпіричному матеріалі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У відповідності з субособистісним підходом, структурно особистість складається з первинного генетичного елементу Его та його вторинного, соціально сформованого опонента Альтер-Его. Ці структурні елементи перебувають у безперервній взаємодії (кореспонденції), результатом чого стає унікальна форма саморегуляції особистості. Якщо Его прагне до реалізації біологічної програми людини (продовжити свій рід, домінувати у стосунках, задовольняти природні потреби), то Альтер-Его є соціально інтеріоризованою програмою гальмування першосигнальної поведінки Его. При цьому у відповідності з еволюційними принципами (Spencer, 1890) ми виокремлюємо Его як невизначену психічну однорідність (яку ще називаємо Жадаючим Я), натомість Альтер-Его – як шлях до визначеної психічної різномірності. Відтак Альтер-Его є більш складно організованим феноменом, що є результатом кореспонденції трьох субособистостей – Ситуативного Я, Досвідного Я та Імітованого Я. Кожна із субособистостей виконує специфічну регуляторну функцію: Ситуативне Я відповідає за процес актуальної взаємодії із зовнішнім світом, соціальну орієнтацію, осмислює становище суб'єкта і приймає рішення; Досвідне Я рефлексує випадки своєї соціальної адаптації і постачає матеріал для подальшої соціальної інтеграції суб'єкта; Імітоване Я інтеріоризує досвід інших осіб, який може використовуватися суб'єктом у нових умовах. Наявність постійної кореспонденції субособистостей забезпечує їхню повну контамінацію (змішування) (рис. 1); виключення певної субособистості – неповну контамінацію. Повна контамінація забезпечує найбільш плідне з можливого використання ресурсів психічного функціонування суб'єкта; неповна, відповідно, передбачає, що або здатність оцінювати актуальну ситуацію, або рефлексія досвіду, або наслідування, або всі разом будуть недоступними для життєвого орієнтування. Суб'єкт повинен прагнути до посилення контамінації, щоби функціонувати якомога повніше та ефективніше.

C – Ситуативне Я

Д – Досвідне Я

I – Імітоване Я

Рис. 1. Субособистісна структура Альтер-Его

Особистісну проблему ми визначаємо як внутрішню стабілізовану суперечність, яка не усвідомлюється суб'єктом у своїх каузальних аспектах, а відтак не може бути ним самостійно вирішеною (Yatsenko, 1996). У нашій структурній моделі особистості відсутня строга дихотомія свідоме-несвідоме, як у класичних концепціях глибокої психології (The practice and theory of individual psychology, 2003; Thoma & Kachele, 1987; Freud & Hall, 2016; Jung, 2003). На нашу думку, структурні елементи функціонально є достатньо динамічними, щоби визначати ступінь їхньої усвідомленості. Ми говоримо про їхню актуалізованість у певний час, що є ближчим до концепції динаміки духу І. Ф. Гербарта (Herbart, 1887), але з тією відмінністю, що зв'язки між елементами змінюються у відповідності з функціональним призначенням. Те, що відбувається в Альтер-Его, можна описати не відносинами внутрішньої конкуренції, а ступенем внутрішньої повноти – здатністю задіяти максимальні ресурсні можливості для функціонування особистості.

Ми вважаємо, що особистісна проблематика формується в результаті структурної трансформації. Але суть її не в тому, що окремі субособистості Альтер-Его випадають із процесу кореспонденції і стають виключеними. У цьому випадку ми говоримо про структурний недорозвиток особистості, що спостерігається в ситуації психотичного типу. Справа у формуванні якісно іншої структури. Якої ж видозміни набуває структура особистості в ситуації виникнення особистісної проблематики? На нашу думку, відмінність невротичної особистості полягає у заміщенні Альтер-Его структурним сурогатом, який отримав назву Патологічної Субособистості (рис. 2).

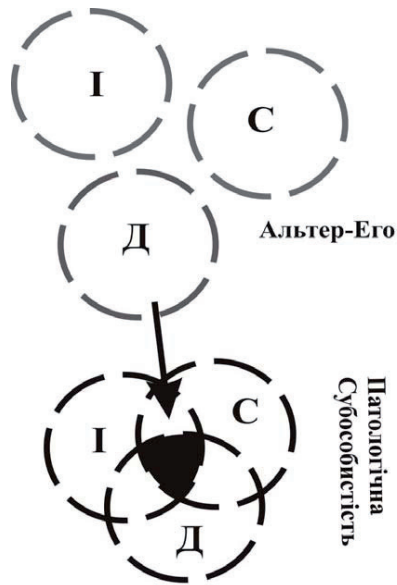

Рис. 2. Формування патологічної субособистості

Умовою формування Патологічної Субособистості є прецедент, коли жодна субособистість не може впоратися з життєвою ситуацією, тобто не здатна забезпечити задовільну саморегуляцію індивіда. Відбувається повна деконтамінація субособистостей Альтер-Его, наслідком чого стає її неасимільований досвід. Патологічна Субособистість покликана замінити дезінтегроване Альтер-Его. Але вона зорієнтована не стільки на задовільне функціонування особистості, скільки на спробу асимілювати невдалий досвід Альтер-Его. Тому суб'єкт стає зациклеваним на своїй невротичній тематиці. Інша справа, що спроби асимілювати цей досвід повсякчас є невдалими і зводяться до нав'язливого повторення схожих ситу-

ацій. Цей феномен відомий у психоаналізі як «невдале витіснення» (Brill, 1955), в аналітичній психології як «комплекс» (Jung, 2003), а в клієнт-центрованій терапії як «втрата конгруентності» (Rogers, 1961). Ми розглядаємо Патологічну Субособистість не як вияв слабкості індивіда, а як його силу – спробу змінити своє Альтер-Его на більш функціональне утворення. Проте це бажання зазвичай не має реального втілення, оскільки суб'єкту серйозно бракує ресурсів для такого переструктурування. Надто це помітно попервах, коли Патологічна Субособистість активно намагається легітимізуватися – раціоналізувати свою появу, у чому беруть участь Ситуативне Я-ПС (відмова від спонтанності і показ себе в якості легітимної жертви), Імітоване Я-ПС (пошук нових авторитетів для наслідування), Досвідне Я-ПС (накопичення доказів правильності нового особистісного міфу).

Проаналізуємо на емпіричному матеріалі відмінності у структурі особистості невротичних та психотичних індивідів. Для цього пропонуємо звернутися до зразків світової літератури, щоби можна було дати відносно об'єктивну оцінку. Зокрема, проаналізуємо роман Ф. М. Достоєвського «Злочин та покарання», в якому детально виписані персонажі з яскраво відмінним психологічним змістом.

Спершу виокремимо персонажів, які *не мають сформованої Патологічної Субособистості*. Йдеться про Аркадія Івановича Свидригайлова та Петра Петровича Лужина. Їх традиційно відносять до числа так званих двійників Раскольнікова, які віддзеркалювали його особистість (Mazilina, 2012; Odnokov, 1981). На нашу думку, це хибні висновки: у своєму особистісному розвитку Раскольніков просунувся значно далі за них і сформував Патологічну Субособистість. Натомість Свидригайлов та Лужин – це типові психотичні суб'єкти з недорозвинутими субособистостями Альтер-Его й надміру актуалізованим Его.

Свидригайлов має виключене і слабо розвинуте Імітоване Я, яке могло би свідчити про його справжню соціалізованість та шляхетну вихованість. Ця субособистість не перебуває у кореспонденції з розвинутими Ситуативним Я та Досвідним Я і назагал не бере участі в обмеженні першосигнальних імпульсів Жадаючого Я (Его). Особливість характеру Свидригайлова детермінована структурною деформацією особистості, яка призводить до нездатності опиратися імпульсам Жадаючого Я. Суб'єкт не страждає від докорів сумління і не усвідомлює гостроту внутрішньої суперечності. Свидригайлов приймає своє непогамоване Жадаюче Я. Він, навіть, погоджується з Раскольніковим, що це хвороба, оскільки у своїх пристрастях переходить межу (був шулером, виявляв сексуальний інтерес до неповнолітніх дівчат). Він деякий час підтримував соціально прийнятний рівень саморегуляції за допомогою зовнішнього замісника Імітованого Я – своєї дружини Марфи Петрівни, яка обмежувала його у задоволенні імпульсів Жадаючого Я. Факт такого заміщення показується на тому, що навіть померла дружина тричі за короткий час з'являлася йому у вигляді привида. Натомість неймовірна пристрасть до Дуні, вочевидь, була продиктована саме потребою замінити старшу за нього дружину на юну і привабливу дівчину, яка, втім, виконувала би ті самі функції, що й Марфа Петрівна. Загадка самогубства Свидригайлова полягає у тому, що він сподівався в особі Дуні поєднати й об'єктивувати свою пристрасть (Жадаюче Я) і заборону до такої пристрасті (Імітоване Я). Неможливість отримати нове заміщення Імітованого Я призводить до того, що деконтамінуються Ситуативне Я та Досвідне Я. Адже Свидригайлов переконався, що ані спроба знову одружитися на юній дівчині, ані допомога дітям Мармеладова не забезпечують необхідної насолоди Жадаючого Я.

Трагедія Свидригайлова полягає у тому, що він після потужної і раптової деконтамінації деформованого Альтер-Его не був спроможний створити Патологічну Субособистість. Свидригайлов не міг стати невротичною особистістю: для цього йому бракувало достатньо розвинутого й контамінованого Імітованого Я. Вихід із глухого кута він побачив тільки у тому, щоби припинити фізичне існування.

Менш очевидною є доля Лужина. Він мав слабо розвинуте і часто виключене з кореспонденції Ситуативне Я при краще сформованому Імітованому Я. Недорозвиненість Ситуативного Я простежується у неспроможності Лужина вибудувати стосунки з Раскольніковим, Дуною, і навіть авантюра з Сонею Мармеладовою показує, що він не здатен розрахувати правильність своїх кроків. Він боюється публічного викриття і з цією метою встановив тісні стосунки з Лебезятниковим як представником модерних поглядів на життя. Разом із тим, йому подобалися компліменти від оточуючих, що свідчить про його ситуаційну невпевненість і залежність від зовнішніх оцінок. Зі Свидригайловим Лужина єднає тільки слабкість опору Жадаючому Я. Але якщо Свидригайлов не соромився це визнавати за браком стійкого і міцного Імітованого Я, то Лужин раціоналізував за допомогою розвиненого Імітованого Я. Проте автором не описано, який вихід знайшов Лужин із ситуації фрустрації (епізод невдалої дискредитації Соні Мармеладової). Адже в її результаті мала відбутися повна деконтамінація слабого Альтер-Его, що символічно представлено у втечі Лужина.

Коли літературні критики вказують на Свидригайлова та Лужина як двійників Раскольнікова, вони, певно, мають на увазі, що Раскольніков з їхньою допомогою намагався вибудувати кореспонденцію зі своїм Жадаючим Я. Ці два персонажі були двома різновидами слабкості, дефекту Альтер-Его: Свидригайлов мав виключене Імітоване Я, а Лужин – виключене Ситуативне Я. Раціоналізуючи згубний вплив власного Жадаючого Я, Раскольніков намагався викрити справжню мотивацію поведінки Свидригайлова та Лужина. Проте на цьому концепція «двійництва» закінчується. Крах Альтер-Его Раскольнікова пов'язаний не з його структурною деформацією (недорозвитком певної субособистості), а саме із втраченою кореспонденцією і наступною деконтамінацією цілком розвинених субособистостей Альтер-Его (рис. 3). Це ключова причина того, чому Раскольнікову вдається вижити і згодом відновити Альтер-Его, а Свидригайлов закінчує життя самогубством. Раскольніков мав шанс «перечекати» деконтамінацію Альтер-Его на території Патологічної Субособистості, дарма що ціною злочину, а Свидригайлов потрапив у безвихідь (як і Лужин). Раскольніков за допомогою Свидригайлова та Лужина вирішував свою особистісну проблему, що виражалось у відновленні повноцінної системи Альтер-Его, тоді як ці суб'єкти переживали соціально-психологічний дискомфорт унаслідок недорозвитку окремої субособистості. Цікаво, що Раскольніков дивом вислизає після вчиненого злочину і потенційно міг би не зізнаватися у ньому, а Свидригайлов і Лужин потрапляють у пастку та безвихідь без шансу на порятунок. Якщо проблема Раскольнікова стає психологічною, то проблема Свидригайлова та Лужина лишається суто педагогічною. Це основна причина, чому існує така увага до постаті Раскольнікова. Він намагається відновити внутрішню інтеграцію, тобто вирішує задачу, яка стоїть перед будь-якою невротичною особистістю.

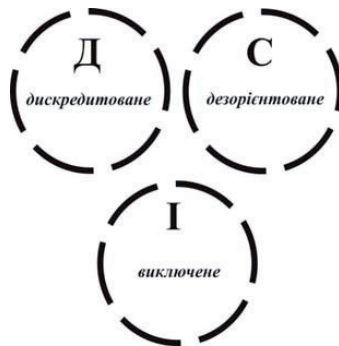

Рис. 3. Деконтамінація Альтер-Его Раскольнікова

Персонажем зі *сформованою Патологічною Субособистістю* є Раскольніков. Ми спостерігаємо яскраву деконтамінацію його Альтер-Его, що виразилося в тому, що Ситуативне Я було дезорієнтоване, розгублене, оскільки не справлялося з актуальною скрутною ситуацією (недостатньо харчувався, не мав пристойного одягу); Досвідне Я не давало ресурсів для вирішення фінансових проблем (відмовився від навчання дітей та колишніх принципів взаємодії з господаркою квартири); Імітоване Я, дарма що було достатньо сильно розвинутим (Раскольніков був схильним до благодійності навіть у ситуації браку коштів), взагалі виявилось виключеним з кореспонденції (суб'єкт суттєво обмежив своє комунікативне коло). Формування Патологічної Субособистості стало можливим тому, що всі субособистості були достатньою мірою розвиненими.

Патологічна Субособистість була сформована під впливом зараження з боку випадкових людей у трактирі, які в присутності Раскольнікова розмірковували про ймовірність та вигоди від злочину проти особи, яку він тільки що відвідував (реформоване Імітоване Я). Це, у свою чергу, було накладене на власне негативне ставлення до цієї особи, яка символічно ослабила вплив Імітованого Я та Досвідного Я Раскольнікова (він віддав Альоні Іванівні під заставу срібний годинник батька та обручку від сестри). Саме після цього виникли перші імпульси до утворення Патологічної Субособистості, які надійшли від реформованого Ситуативного Я.

Отже, миттєва і міцна кореспонденція Ситуативного Я-ПС та Імітованого Я-ПС, їх несподіваний збіг у попередньому плані заклали підґрунтя для потужної нав'язливої ідеї: «Але чому саме тепер довелося вислухати йому саме таку розмову і такі думки, коли у власній голові його тільки що зародилися... такі ж самі думки? І чому саме зараз, як тільки він виніс зародок своєї думки від старої, саме потрапляє на розмову про стару?.. Дивним завжди здавався йому цей збіг» (Dostoevskiy, 1974: 100–101).

Формування й укріплення Патологічної Субособистості, її конкуренція з деконтамінованими субособистостями Альтер-Его тривали достатньо довго і виснажували Раскольнікова. Це видно хоча би з написаної ним статті до газети (про яку він встиг забути), в якій представив розгорнуту раціоналізацію своєї нової патологічної ідеї. Остаточна контамінація субособистостей патологічної формації відбулася після яскравої зустрічі з Мармеладовим, який ніби з позицій Імітованого Я «дозволив» Раскольнікову здійснити цей злочин: обидва опинилися у безвиході, у чому перший міг переконатися, відвідавши родину іншого; обидвом, зрештою, немає куди йти зі своєю проблемою. Крім того, після отримання листа від матері Раскольніковим на рівні Досвідного Я була проведена паралель у долі Соні Мармеладової та його сестри Дуні, що додало аргументів на користь позицій Патологічної Субособистості: «Раптом він здригнувся: одна, теж вчорашня думка знову промайнула в його голові. Але здригнувся він не тому, що промайнула ця думка. Адже він знав, він передчував, що вона неодмінно «пронесеться», і вже чекав на неї; так і думка ця була зовсім не вчорашня. Але відмінність була в тому, що місяць тому, і навіть вчора ще, вона була лише мрією, а тепер... тепер з'явилася раптом не мрією, а в якомусь новому, грізному і зовсім незнайомому йому вигляді, і він раптом сам усвідомив це... Йому стукнуло в голову, і потемніло в очах» (Dostoevskiy, 1974: 81).

Змальовані письменником сумніви і лихоманка Раскольнікова до і після вчинення злочину є проявом деконтамінованого Альтер-Его, що намагалося чинити опір активності Патологічної Субособистості. Раскольніков багато рефлексує, намагається відмовитися від злочину, але Ситуативне Я-ПС хапається за випадковості, щоби тільки виконати план Патологічної Субособистості (зокрема, це показано в епізоді, коли Раскольніков випадково дізнається про відсутність сестри Альони Іванівни у певний час). Проте відмінність Патологічної Субособистості

полягає у тому, що її субособистості є штучними феноменами і назагал нездатними виконувати свої функції належним чином. Наприклад, бачимо, що Раскольников нібито приготувався до злочину, проте мало не проспав його, і майже одразу з'ясувалося, що саме знаряддя вбивства (сокиру) він не здатен дістати. Відтак план було зірвано ще не виходячи з будинку. Внаслідок цього він прибув на місце злочину із запізненням, що мало трагічні наслідки: здійснення другого вбивства. Іншими словами, Досвідне Я-ПС та Ситуативне Я-ПС виявилися некомпетентними, і суб'єкту просто пощастило, що він не був затриманий на місці виконання злочину. Власне таку саму некомпетентність виявило й Імітоване Я-ПС, адже воно так і не змогло належним чином інтегруватися у Патологічну Субособистість (за влучним висловом слідчого Порфирія Петровича, Раскольников не розраховував свою натуру).

Трагедія Раскольникова полягає у тому, що й Патологічна Субособистість фактично не справилася зі своєю функцією. Ми отримали ситуацію, за якої почергово Альтер-Его та Патологічна Субособистість були повністю деконтамінованими. Деконтамінацію останньої ми фіксуємо у драматичному епізоді із дзвониками: «Він смикнув другий, третій раз, він вслухався і пригадував. Колишнє, болісно-страшне, жахливе відчуття починало все яскравіше і жвавіше пригадуватися йому, він здригався з кожним ударом, і йому все приємніше і приємніше ставало» (Dostoevskiy, 1974: 200). Саморегуляція Раскольникова відбувалася спорадичним втручанням окремих субособистостей, що не мали певної системності та цілісності. Разом із тим, відмічаємо окремі спалахи контамінації витіснених субособистостей Альтер-Его. Йдеться про епізод спілкування з Полечкою, що надміру надихнув та окрилив Раскольникова. Це був початок радикально нового світосприймання після скоєного злочину. Ситуативне Я отримало нібито безумовне прийняття від Ситуативного Я іншої привабливої для нього особи, що надто сильно контрастувало із тим станом, який він переживав ще годину тому. Саме тому Раскольников раптом відчув потребу зустрітися з Разуміхіним, з яким напередодні посперечався, тобто відчув потребу у спілкуванні, а значить й у відновленні внутрішньої комунікації.

Психотерапія у відповідності з субособистісним аналізом на макрорівні полягає у тому, щоби допомогти суб'єкту усвідомити наявність власної Патологічної Субособистості, причини та мету її існування, здійснити рефлексію досвіду Патологічної Субособистості і допомогти у відновленні Альтер-Его. На мікрорівні ми шукаємо епізоди розриву у кореспонденції її субособистостей і намагаємося їх усунути. На прикладі Раскольникова спостерігаємо цей процес детально і послідовно.

Висновки. Запропонований субособистісний аналіз поведінки дозволяє виокремлювати особистісну проблематику, яка є предметом уваги психотерапії, і не змішувати це зі структурними дефектами, які утворилися внаслідок прогалин у соціалізації і повинні стати предметом уваги фахівців із педагогіки та кримінального права. Безумовно, структурні дефекти особистості можуть потрапляти і в поле зору психіатрії, оскільки ми здебільшого маємо справу з психотизмом. Проте невротичну особистість вирізняє саме те, що вона не втрачає зв'язок з об'єктивною дійсністю і фактично є результатом не ранньої деформації структурних елементів особистості, а є їх невдалим заміщенням новою особистістю – Патологічною Субособистістю. Ця квазіособистість є малоефективною, призначення якої полягає у тимчасовому збереженні та підтримці внутрішньої цілісності суб'єкта. Деякий час таке завдання вдається виконувати без помітної шкоди для соціальної інтеграції суб'єкта, проте з часом неадекватність Патологічної Субособистості тільки наростає, набуває більш відчутної форми і виникає необхідність її замінити повноцінно функціонуючим Альтер-Его.

Перспективи нашого дослідження полягають у тому, щоби розробити детальну схему психотерапевтичного процесу, який враховуватиме структурні зміни

особистості клієнта, а тому відбуватиметься послідовно і контролювано з боку фахівця.

Бібліографічні посилання

- Adler, A. (1925), *The practice and theory of individual psychology*, P. Radin (Transl.), Routledge & Kegan Paul, London.
- Assangioli, R. (2000), *Psychosynthesis: a collection of basic writings*, Synthesis Center, Amherst, MA.
- Berne, E. (2001), *Transactional analysis in psychotherapy*, Souvenir Press Ltd., London.
- Brill, A. (1955), *Lectures on psychoanalytic psychiatry*, Vintage Books, London.
- Dostoevskiy, F. (1974), *Crime and punishment [Prestuplenie i nakazanie]*, Khudozhestvennaya literatura, Leningrad.
- Freud, S. (1989), *An outline of psychoanalysis*, W. W. Norton & Company, New York, London.
- Freud, S. & Hall, G. S. (2016), *A general introduction to psychoanalysis*, CreateSpace Independent Publishing Platform, Charleston.
- Herbart, J. F. (1887), *Lehrbuch der Psychologie*, Hertenstein, Leipzig.
- Jung, C. G. (2003), *The psychology of the unconscious*, Dover Publications Mineola, New York.
- Mazilina, D. A. (2012), "The role of "double-gangers" in revealing the author's statement in the novel by F. M. Dostoevskiy «Crime and punishment» ["Rol' "dvoynikov" pri vyyavlenii avtorskoi pozitsii v romane F. M. Dostoevskogo «Prestuplenie i nakazanie»"]], *The thesis of the international youth scientific forum*, Part 1, Uliyanovsk, June 14–15th, p. 363–368.
- Mazyar, O. V. (2016), "The ontogenesis of a personality: sub-personal approach" ["Ontogenez lichnosti: subpersonal'niy podhod"]. *GESJ: Education Science and Psychology*, No. 5 (42), p. 83–90.
- Odinokov, V. G. (1981), *The typology of images in the artistic system of F. M. Dostoevskiy [Tipologiya obrazov v khudozhestvennoi sisteme F. M. Dostoevskogo]*, Nauka, Novosibirsk.
- Rogers, C. R. (1961), *On becoming a person: a therapist's view on psychotherapy*, Mariner Books, New York.
- Rueffler, M. (1995), *Our Inner Actors*, Psychopolitical Peace Institute Inc., New York.
- Spencer, H. (1890), *The principles of psychology*, Longmans, London.
- Thoma, H. & Kachele, H. (1987), *Psychoanalytic practice. I – Principles*, Springer-Verlag, New York.
- Yatsenko, T. S. (1996), *Psychological basics of group psychocorrection [Psykhologichni osnovy gruppovoi psikhokorreksii]*, Lybid, Kyiv.

Надійшла до редколегії 22.03.2017

УДК 159.923.2

У. Б. Михайлишин

Ужгородський національний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ

Анотація. Розглянуто й обґрунтовано актуальність проблеми вивчення психологічних основ виникнення та збереження цінностей в студентських групах в умовах освітньої взаємодії. Наведено результати емпіричного дослідження ціннісного впливу більшості та меншості в студентській групі. З'ясовано, що об'єднання впливу більшості й впливу меншості може виступити основою динамічної системи функціонування цінностей в студентській групі та самої групи як єдиного цілого. Визначено, що механізмами стабілізації системи цінностей в групі виступають конформність, сумісність, спрацьованість, згуртованість її членів.

Ключові слова: система цінностей, виникнення цінностей, збереження цінностей, група, студентська молодь.